Sobieski și românii

de Constantin Negruzzi

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțului, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lănceri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei; unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Tustrei în haine poloneze. În sfârșit venea duiumul oștei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahtă pospolită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzea nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor, și pasul oamenilor ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, și oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa ticăloasă, e acea ce a îngiosit de atâte ori trufia semilunii, iar acei trei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobiețki, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobiețki, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor, a-și privi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, horopsită de dușmanii carii îl urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie piept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa de care și ei se împărtășeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobiețki când, rădicând capul, zări pe sprinceana dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vrun cuib a tâlharilor acestor de moldoveni!

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-și trimite averile lor, răspunse Potoțki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! voi să-mi răzbun pre Cantemir care mă înșălă, și mă făcu să pierd atâța viteji!

— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pre numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobiețki fără a i se cuceri? N-avem tunuri? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele măriei tale e destul tun, zise Potoțki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase și îndată dete poruncă să se înșire oastea cătră cetate.

În cetățuie se afla optsprezece plăieși, trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăieş, a cărui cal asudat păștea înșelat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți, și ne spune ce ai mai văzut la Iași?

— Ce să văd, tată? Blăstămăție! Târgul îi în jac. Leșii pradă și dezbracă pe bieții oameni.

— Ș-apoi zic că-s creștini!

— Creștini! au prădat bisericile și monăstirile de odoare. Nu știți încă? S-au dus să ieie pe sfânta de la Triisfetitele. Moaștele sf. Paraschevii de la Epivata, aduse cu cheltuiala domnului Vasile-vodă.

— Doamne ferește! ziseră plăieșii făcându-și cruce.

— Așa, urmă tânărul, eram acolo când au mers să ieie racla sfintei, dar călugărul, simțind, au închis poarta, și n-au vrut să deschidă; atunce...

— Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunce craiul lor au poroncit s-aducă tunurile ca să spargă porțile, dar mai întâi au trimis răspuns călugărului, care ședea în clopotniță, să deschidă, ori face monăstirea praf și pulbere.

— Auzit-ați acolo litfa cea păgână! Și ce au făcut popa?

— El au răspuns că nu se aștepta s-audă așa vorbă de la un împărat care se zice creștin, și că măria sa îi mare și puternic, poate să facă ceea ce zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinții lui, dar el nu deschide poarta, ci s-a îngropa sub zidurile bisericii și apoi lumea va judeca între dânsul, atât de slab, și între măria sa atât de tare. Auzind aceste, leahul s-au făcut foc de mânie și dasă acum poroncă să împușce, când unul din hatmanii lui i-au zis nu știu ce. Cum îmi spunea oamenii, i-au zis că nu se cade să facă așa lucru, să strice casa Domnului și altele multe. Îndestul că l-au înduplecat să deie pace bisericii.

— Și ce fac acum leșii la Iași?

— Este o săptămână de când s-au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oști, și au purces pe Bahlui în sus, gândind c-or găsi de toate; dar acolea să vedeți. Vodă, din lagărul turcilor, cum au auzit de aceasta, au și pornit după dânșii un mârzac c-o mulțime de tătari și vro cinci steaguri de moldoveni, iar mai întâi au trimis pe loc pre capitanul Turculeț c-o strajă de călăreți care, apucănd înainte, au scos toți oamenii de prin sate, au dat pojar fânului și fânațelor, au ascuns prin gropi grâul și orzul, și dușmanul au găsit tot pustiu în drumul său, încât, agiungând la Cotnar, nu găsea să mănânce decât poamele copacilor; ba încă au pus prin bălți și niște ierburi veninoase de care cum bea, crăpa; și vai de capul lor! piereau cu sutele și ei și caii, iar care rămânea pe urmă cădea în mâinile moldovenilor, carii, fără mai multă judecată, ori îl spânzura, ori îl înțepa.

— Osânda sfintei Paraschevii! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate?

— Eu — știți că m-ați trimis la Iași să văd ce mai este. După ce s-au dus leșii, m-am luat cât colea pe urma lor pănă la Cotnar, unde m-am întâlnit cu capitanul Turculeț, care mi le-au spus; ș-apoi, după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat de-a dreptul piste codri... Dar oare ce buciumă străjerul?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid, și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toți alergară pe ziduri.

— Leșii sunt! strigă tânărul ce venise de curând și pre care l-am auzit vorbind; și-au schimbat drumul, și vin aici...

— La porți, flăcăi! zise bătrânul. Încuieți-le și grămădiți bolovanii pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o țarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul; cum se ...

— Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că-i pieri! Mare pagubă! un mișel mai puțin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase rușinat și se sui pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiese. Regele trimise un ofițer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poftești de la noi?

— Măria-sa regele Poloniei, mare ducă de Lituania ș.c.l.(urma titlurile), vă face cunoscut că să vă închinați și să-i cuceriți cetatea împreună cu toate averile și merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje, fără a i se face nimică, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, și garnizoana se va trece subt ascuțitul sabiei.

— Du răspuns măriei sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de aste am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet. Mai bine măria sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem gând să i-o dăm cu una, cu două, macar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.

— Încă o dată vă întreb, vă închinați ori ba?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile așezate pe scaune de lemn băteau necontenit cetatea. Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș. Fieștecare împușcătură obora câte unul din vrăjmași, și mai ales din ofițeri, asupra cărora erau țintite flintele lor. Leșii piereau fără a face spor.

În ziua dintăi, doi vânători pieriră. A doua zi și a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi căzu împușcat însuși comandantul artileriei leșești, dar mai pieriră trei din moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârșit și munițiile și merindele.

— Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care, rănit la un picior, sta întins pe o laviță.

— Câți au pierit d-ai noștri?

— Zece.

— Și nu mai avem nici praf, nici merinde?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâini dimineață, urcă-te pe poartă și leagă în vârful sâneții un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmală să ne lesă slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.

Așa se urmă. Leșii primiră toate condițiile cerute. Oastea se înșiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, și poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șese oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți.

— Ce este aceasta? strigă Sobiețki răpezindu-se calare înaintea lor. Ce sunteți voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiiului său.

— Cum! atâța sunteți?

— Zece din noi au pierit din mila măriei tale.

— Voi ați cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omorî atâța viteji? zise regele. O, asta nu se va trece așa! urmă turbat de mânie; trebui o pildă pentru cei asemine vouă, și

pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de ștreang. — Spânzurați-i!

Pe loc ostașii încungiurară pre plăieși, carii, depuind jos răniții, își făcură semnul crucii și, răzămându-se pe sănețe, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioșare această scenă.

— Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care ședea posomorât și mânios, a arăta măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga făgăduința marelui Sobiețki că vor fi slobozi și nesupărați.

— Îți mulțămesc, vrednice al meu tovarăș de arme, zise Sobiețki ca deșteptat din somn, îți mulțămesc că m-ai oprit de a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceștii s-au purtat vitejește. Să li se deie fiecăruia câte cincizeci de zloți. Apoi, înturnându-se cătră români: Voinicilor, zise, sunteți slobozi, mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.

Îndată se făcu loc moldovenilor, carii, luându-și răniții, se îndreptară cătră munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele bombelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.